

Vyznání příběhovosti (příběh příběhu)

Zamyšlení nad příběhy ani nelze začít jinak než příběhem. Kdysi mi kamarád vyprávěl o tom, že má hracího kocoura, s kterým denně sehraje partii šachu. Totiž samozřejmě nikoli celou partii, tak takovou výdrž zas kocour nemá, ale udělá mi slušných šest sedm tahů, pak odpadne a musím si to dohrát sám. Když jsem to slyšel už postě, šel jsem se na kocoura podívat. Kamarád postavil figurky, chvíli nahánil kocoura, ale od okamžiku, kdy ho posadil za šachovnici, kocour už žil jenom partii a s roztomilou obratností posouval tlapkou figurky a zahrál těch šest tahů opravdu slušně. Ale pak mi kamarád všechno vysvětlil. Samozřejmě se nikdy nepokoušel učit kocoura šachy. Prostě si jen vymyslel tu hrací historku a tak dlouho ji každému povídal, až ho jednoho dne kocour zaskočil tím, že projevil zájem zahrát si partii. Kývl jsem, nepřekvapilo mě to, vždyť tohle už dávno vím. Příběhy často předbřhají skutečnost.

V jiném zamyšlení nad příběhy, v esejí Václava Havla *Příběh a totalita*, praví autor, že „jedinečnost potřebuje příběh k tomu, aby byla sama sebou“, tedy že jedinečnost subjektu se vyjevuje a realizuje příběhem a že „jedinečnost a příběh jsou tedy jako siamská dvojčata, jedno je nemyslitelné bez druhého, nelze je od sebe odtrhnout“. Ale řekl bych, že takové přesvědčení mylně chápe pojem příběh a upírá tak jedinečnost například i mnichovi, který stráví celý život v klášteře, v hlubokém bezpříběhoví, jež však právě zakládá jeho silnou duchovní integritu, soustředění se k jedinému, nejedinějšímu bodu. A naopak, takové přesvědčení by při troše důslednosti shledalo vojenská kasárna opravdovou sádkou jedinečnosti, neboť jsou věčným příběhem, k nimž se pak značná část mužské populace po celý život stále znova vrací. Všichni víme o lidech vytrvale soustředěných na svůj nenápadný úděl, o těch, co jsou solí země, avšak příběhové se jim nápadně vyhýbají, afe stejně tak i o lidech neschopných jakéhokoli soustředění a neustále jen ve vleku nejnicotnějších ctižádostí, a hle, právě oni jsou obletováni příběhy jak králičí kožka mouchami.

Naprostá většina z nás má obrovskou spotřebu příběhů a stále je v nějaké formě vyhledáváme. Ti, kdo v životě neotevřou knihu, jsou o to dotěrněji obléháni televizními seriály anebo jsou štamgasty nějakého pábitelského stolu (což se ovšem navzájem nevylučuje, spíše naopak). Příběhy procházejí našimi životy jak nekonečný karnevalový průvod v nesčetných podobách a na všemožných úrovních a pochodích a fakticky se seznamujeme se světem právě prostřednictvím příběhů:

[...]

A co jsou tedy příběhy a v čem spočívá tajemství jejich tak všudypřítomné přítavnosti? Zjednodušeně řečeno, příběhy jsou mistry, které nám slouží při zfabulování vlastního života, při jeho uspořádání do příběhových celků (a to samozřejmě nejen života co sledu každodenních situací, ale stejně tak i denního snění a všech vrstev vlastního já v jejich složitých dotecích, i tady se rodí přeludné příběhy, viz Oidipův komplex). Příběhy jsou obranou proti úzkosti z lidské existence a lidé se k nim upínají jako k šanci zorientovat se ve vlastním životě a lidstvo se k nim upíná jako k šanci zorientovat se ve vlastní historii. A slast, kterou zakoušíme z dobře vymyšleného a dobře napsaného příběhu, je tedy také zážitkem z vědomí, že lze život uspořádat do řádu příběhů, do přehledně strukturovaných celků.

[...]

Když kocour udělal svých šest sedm tahů, opustil šachovnici, seskočil a odcházel. Hleděl jsem za ním (za zrcadlovým fantomem všech filozofických kocourů), jak pyšně, důstojně a vznešeně odchází, a viděl jsem zřetelně kocourů řítku, tu příběhovou tečku na konci své úvahy. A tak nechť nám ta tečka září jak hvězda na nesmrtelné cestě Příběhu.

Pavel Eisner

Slovo o chvalo zpěvech

Milujete češtinu? Usmíváte se, že se tak ptám. Dobrá tedy. Ale buďte tak hodní a dovoďte mi několik otázek.

Kterou češtinu milujete? Svou? Přítelovu? Češtinu pana Roštlapila, který bydlí pod vámi? Jsou to češtiny různé: není na světě dvou lidí, aby stejně článkovali hlásky, aby měli stejný slovník a shodnou dílky.

Kterou češtinu vlastně milujete? Češtinu Jaroslava Vrchlického? Karla Jaromíra Erbena? Tomy ze Štítného? Františka Halase? Boženy Němcové? Češtinu Poučení o zahájení řízení při schvalování propůjčování nádob na popel? Češtinu buláckou? Češtinu nářečí hanáckého? Slováckého? Či snad lašského? Aha, já vím: milujete to

všechno dohromady, vyjma to Poučení o zahájení řízení při schvalování.

Výslech pokračuje. Milujete češtinu naši, tedy dnešní, či starou? Řeknete bez váhání, že jednu i druhou. Dobrá. Ale ta stará – věřte, že byste byli ztraceni, kdybyste se dostali mezi Čechy například 13. století, a nevěříte-li, přečtete si u Svatopluka Čecha, jak se dařilo panu Broučkově, když se zatoulal mezi drahé předky, ačkoli zapadl do staletí už pozdního, patnáctého. Byl by to věru i pro nás výlet „epochální“.

Přemnohá věc na té staré češtině by vám doslova ležla z krku. Prapodivně by vám bylo, kdybyste slyšeli a měli říkat: buď opateren, člověk jest truchel, mdel (mdlý), rychel, med sladek, mech měkek a kypr.

Dovoďte, abych pokračoval ve výslechu a zeptal se vás: proč milujete češtinu? Odpovíte bez váhání, každý z vás: je to můj mateřský jazyk. Dobrá. Mluví sice Komenský v Kšaftu o milém našem a milostném otcovském jazyku, ale nebudeme se chytat za slovíčka. Co když vás osud zavál mezi Čechy bůhví odkud, a vy jste se Čechy teprve stali? Což když jste od útlého dětství vyrůstali v rodinném prostředí dvojjazyčném? Příklad českého básníka Julia Zeyera nabádá ke krajní opatrnosti: Nečeš po dědu z otcovy strany, zas na jiný způsob Nečeš po matce, Nečeš mateřštinou, Nečeš výchovou – a najednou větší Čech než pouhopouhý nějaký Odjakživaček.

Řeknete tedy: miluji češtinu, protože jí bylo vysloveno všechno, co je mi drahé, več věřím a doufám. Výborně; ale bylo jí vysloveno i velmi mnoho myšlenek, choutek,

úmyslů, přesvědčení vám dokonale nedrahých, hnutí bídna a bídácká, hanebná a podlá, a boleta vás dvojnásob a desateronásob právě proto, že byla vyslovena právě tím-